

До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 58.053.053
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль вул. Максима Кривоноса, 2)

РЕЦЕНЗІЯ

*доктора філологічних наук, професора, в.о. завідувача
кафедри романо-германської філології Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

Косович Ольги Василівни

на дисертаційну роботу

Струганця Павла Борисовича

на тему

*«Футбольний телерепортаж: типологія лексичних номінацій і
текстових структур»,*

на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки
зі спеціальності 035 Філологія.

Актуальність теми дослідження. Розглядаючи футбольний репортаж у парадигмі лінгвістики тексту, трактуємо цей жанр спортивної журналістики як текст – цілісну семіотичну форму лінгвопсихоментальної діяльності мовця, яка, за Оленою Селівановою, концептуально та структурно інтегрована, служить прагматичним посередником комунікації й діалогічно вбудована до семіотичного універсуму культури. Справді, футбол сьогодні постає як соціокультурний феномен, тому інтеграція футбольної комунікації в універсум культури є виразною. Зasadничою характеристикою телерепортажу як одиниці комунікації є його антропоцентрична проекція насамперед у площину комунікативності.

Поєднання у футбольному телерепортажі вербальних і невербальних засобів комунікації в рамках футбольного дискурсу, використання всіляких

способів і прийомів передання живої інформації усним шляхом у формі монологу, що здатен передати телеглядачам емоційний стан уболівальників на стадіоні та самого футбольного телекоментатора, робить вивчення цього самотнього жанру актуальним і надзвичайно необхідним.

Результати аналізу джерел з проблеми дослідження доводять, що на сьогоднішній день розглянуті окремі аспекти футбольного телерепортажу в контексті лексичної, синтаксичної, стилістичної своєрідності, емоційно-оцінного й експресивного забарвлення, інтонаційного оформлення, комунікативно-прагматичного та інтенційного потенціалу, проте відсутнє комплексне дослідження інтегрального аналізу прямого футбольного телерепортажу в оновленій парадигмі лінгвістичного знання на основі типологізації різнорівневих мовних засобів – лексичних номінацій і текстових структур.

Зважаючи на все зазначене, тема дисертаційного дослідження Струганця Павла Борисовича «Футбольний телерепортаж: типологія лексичних номінацій і текстових структур» є беззаперечно актуальною, а її реалізація дала змогу сформулювати цілісне уявлення про структурно-системні, семантико-стилістичні і комунікативно-прагматичні ознаки лексичних номінацій і текстових структур у прямому футбольному телерепортажі.

Наукова новизна результатів проведеного дослідження та їх наукова обґрунтованість. Наукові положення, що містяться в дисертаційному дослідженні, є аргументованими, ґрунтуються на сучасних студіях провідних українських та зарубіжних вчених щодо мовних особливостей сучасного футбольного репортажу. Оцінюючи найважливіші здобутки роботи, варто вказати на результати, що мають вагому наукову новизну.

Дисертація містить такі елементи наукової новизни:

- вмотивовано необхідність аналізу прямого футбольного телерепортажу як різновиду усного спонтанного мовлення, оскільки мовна ситуація в державі залежить від якості функціонування мови в усіх сферах суспільної діяльності, зокрема й у спортивній;

- здійснено інтегральне дослідження мови прямого футбольного телерепортажу на помежовій зоні лінгвістики тексту, лексикології, термінознавства, граматики, лінгвостилістики, медіалінгвістики, прагматики;

- зrealізовано авторський алгоритм типологізації лексичних номінацій, доміанантних у прямому футбольному репортажі;

- схарактеризовано типи текстових структур в їх кореляції з диференційними семантичними, комунікативними і прагматичними ознаками масмедійного тексту, висвітлено стилістичний потенціал лексичних номінацій і текстових структур як експлікантів образності.

Достовірність одержаних результатів досягнута дисертанткою завдяки використанню значної кількості наукової літератури (201 найменування). Цінність роботи полягає у здійсненні інтегрального аналізу прямого футбольного телерепортажу в оновленій парадигмі лінгвістичного знання на основі типологізації різнорівневих мовних засобів – лексичних номінацій і текстових структур. Зважаючи на це можна констатувати, що достовірність отриманих висновків та обґрунтованість положень роботи визначається правильно обраними методологічними підходами, достатнім використанням наукового та емпіричного матеріалу. Кількість та якість використаних матеріалів, докладність їх аналізу створює передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності дисертації.

Практичне значення дослідження. Репрезентовані в роботі теоретичні положення, методологічний інструментарій та фактологічна база можуть стати основою для подальшого ґрунтового вивчення футбольного телерепортажу в оновленій парадигмі лінгвістичного знання на основі типологізації різнорівневих мовних засобів. Одержані результати сприятимуть подальшому уточненню критеріїв соціонормативної оцінки мови футболу.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Робота складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 201 найменування і 2

додатків. Повний обсяг дисертації – 214 сторінок, основний зміст викладено на 181 сторінці.

Дисертація написана державною мовою та оформлена у вигляді рукопису. Її оформлення відповідає вимогам, визначеним наказом МОН України №40 від 12.01.20017 року.

У *вступі* викладено актуальність теми роботи, її зв'язок з науковими програмами, планами та темами; визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження. Науковий апарат дослідження визначено точно, відповідно до теми дисертаційної роботи із врахуванням результатів досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців.

У даній структурній частині окреслено теоретико-методологічну основу роботи, наукову новизну, практичне значення дослідження, подано інформацію про апробацію результатів дослідження, його структуру та обсяг.

У *першому розділі* дослідження проаналізовано стан розробленості проблеми, її джерельну базу і теоретико-методологічні засади вивчення футбольного телерепортажу, як продукту усної мовленнєвої діяльності, що є відносно завершеною знаковою конструкцією, а відтак, така характеристика підтверджує доцільність вибору терміна текст для метамови наукової розвідки. Подано методологічні засади дослідження типології лексичних номінацій і текстових структур футбольного телерепортажу. Виокремлено основні вимоги медійного дискурсу, яким має відповідати футбольний репортаж та його мовне оформлення. Описано середовище побутування футбольного телерепортажу – інформаційно-комунікативний простір масмедіа, чия комунікативно-інформаційна місія зумовлена хронотопічно і полягає в синхронному описі та аналізі всього того, що відбувається на футбольному полі під час матчів. Встановлено, що сьогодні з розвитком сучасної телерадіомовленнєвої бази емоційно-комунікативний аналіз сучасного футбольного репортажу є можливим і більш детальним. Окреслено загальні чинники, що зумовили увагу до мови футбольного телерепортажу.

У *другому розділі* здійснено аналіз домінантних лексичних номінацій у телевізійному репортажі; розмежовано футбольну термінну лексику за ступенем спеціалізації. Протерміновано футбольні терміни, як лексичні одиниці (однокомпонентні чи аналітичні), які номінують предмет чи поняття сфери футболу, перебувають у системній ієрархії з іншими компонентами терміносистеми і мають чітку дефініцію. Виокремлено функціонування дієслова різних родів дієслівної дії, оскільки саме такий сегмент словникового складу експлікує послідовність дій команд чи гравців під час футбольного матчу, презентовано дієслівну лексику, що слугує домінантним виразником дії на футбольному полі. Акцент робиться і на пласту емоційної лексики, що номінує психічні, внутрішні стани людини, характер, переживання. Підкреслюється виразна тенденція до інтернаціоналізації лексики і тим самим до загальнозрозумілості спортивного медіатексту; виокремлено професіоналізми, які номінують та оцінують різні реалії, дії під час спортивного змагання.

У *третьому розділі* дисертації презентовано типологізацію текстових структур футбольного телерепортажу у вимірі текстових категорій, схарактеризовано концептосферу футболу в ракурсі когнітивної лінгвістики. Проаналізовано текстові структури футбольного телерепортажу на рівні прагматики. Виявлено й схарактеризовано широкий діапазон текстових структур із модальним наповненням, які формують часто синоніміїні ланцюжки. Встановлено, що у зв'язку із функцією створення певного емоційного фону для реципієнтів репортажу важливу роль відведено експресивізації мовлення. Підсумовано, що підкатегорія експресивності може бути виражена різноманітними лінгвальними засобами (вигуками, окличними реченнями, риторичними окличними запитаннями, повторенням одних і тих же або однокоренових слів для підсилення сказаного, протяжною вимовою звуків у словах, обірваними реченнями), а будь-яка лінгвальна одиниця у футбольному контексті може експресивізуватися.

У *четвертому розділі* дисертації здійснено аналіз лексичних номінацій та текстових структур як експлікантів образності футбольного телерепортажу.

Встановлено, що використання образних засобів (метафор, епітетів, порівнянь) є показником інтелектуальної динаміки мови футбольного репортажу, що не тільки експлікує результати образного пізнання дійсності, а й впливає на об'єктивне пізнання дійсності аудиторією. Виокремлено метафоричні конструкції в сучасному футбольному медійному тексті, які акцентують увагу вболівальників на концептуальних і найдрібніших деталях / моментах гри, додають мові коментатора динаміки та експресії; окреслено функційний потенціал метафори, що детермінований конкретним прагматичним спрямуванням кожної ситуації під час футбольного матчу; презентовано моделі метафор, які домінують у прямому футбольному телерепортажі. Встановлено, що загалом у мові футболу репертуар позитивно оцінних виражальних засобів є більшим, ніж негативно оцінних.

Завершується робота розгорнутими *висновками*, які впливають з її змісту та слугують віддзеркаленням основних результатів дисертаційного дослідження. Вони чітко сформульовані, логічно побудовані і повною мірою відповідають завданням і розкривають основні результати роботи.

Додатки дослідження містять контент-аналіз реалізації фактуальних текстових показників у футбольному телерепортажі.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій у наукових публікаціях. Результати дослідження репрезентують високий рівень достовірності, про що свідчить значна кількість апробацій матеріалів дослідження: 10 публікацій (1 стаття (у співавторстві) у журналі, що індексується в наукометричній базі даних Web of Science; 4 статті у виданнях, що включені до категорії "Б" Переліку наукових фахових видань України; 1 стаття у періодичному науковому виданні інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу; 4 публікації у збірниках матеріалів і тез конференцій.

Наукові публікації, оприлюднені за тематикою дисертаційної роботи, містять обґрунтовані наукові результати відповідно до поставлених завдань.

Оцінка рівня виконання наукового завдання та рівня оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Павлу Струганцю вдалося завдяки ґрунтовному опрацюванню й систематизації літературних джерел здійснити інтегральне дослідження мови прямого футбольного телерепортажу на помежовій зоні лінгвістики тексту, лексикології, термінознавства, граматики, лінгвостилістики, медіалінгвістики, прагматики; зреалізувати авторський алгоритм типологізації лексичних номінацій, доміантних у прямому футбольному репортажі; охарактеризувати типи текстових структур в їх кореляції з диференційними семантичними, комунікативними і прагматичними ознаками масмедійного тексту, висвітлити стилістичний потенціал лексичних номінацій і текстових структур як експлікантів образності. У дисертації отримано нові науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати, що в сукупності представляють основні засади різнорівневого дослідження футбольного телерепортажу. Авторські висновки й узагальнення поглиблюють знання про специфіку усного спортивного медійного дискурсу та стануть підґрунтям для подальшого аналізу усного українського мовлення на основі комплексу лексичних номінацій і текстових структур, сприятимуть вирішенню теоретичних питань лінгвістики тексту, лінгвостилістики та прагмалінгвістики. Акценти на перспективу дослідження автор зосереджує на вивченні мовної особистості тележурналіста, його власного мовного репертуару; у виявленні нових тенденцій у використанні лексико-семантичних одиниць і текстових структур української літературної мови для реалізації прагмалінгвістичних завдань сучасного медіадискурсу, що є необхідним у парадигмі сучасної лінгвістики загалом, та спеціалізованих текстів, зокрема.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. При рецензуванні дисертації порушень академічної доброчесності та текстових запозичень не виявлено. Усі наукові результати, які викладені в дисертаційній роботі та виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

Відзначаючи ґрунтовність, наукову добросовісність та цінність дисертаційного дослідження, вважаємо за необхідне вказати на деякі дискусійні положення та висловити окремі зауваження та побажання:

1. Розглядаючи текстові категорії та підкатегорії (час, простір, дискурсивна тощо (с. 27, 48-49, 90, 104, 107) та підкреслюючи твердження науковців про те, що природа оцінки має вихід у прагматику мови, і пов'язана з емоційною сферою мовця та з комунікативною метою висловлення, чи можемо ми вести мову про текстово-дискурсивну підкатегорію аксіологічності, що маніфестує здатність тексту відображати, трансляти цінності та є важливим компонентом модальності тексту?

2. Наголошуючи на «активній ролі особистості репортера», «участі репортерського «я» у структурі радіорепортажу», «декодування тексту, створеного репортером» (с.27, 93, 124), здобувачем підтверджується теза про те, що у футбольному телерепортажі велике значення має мовна особистість репортера. Відтак, вважаю необхідним представлення опису типів сучасної дискурсивної мовної особистості футбольного коментатора залежно від реалізованої базової комунікативної мети, манери ведення репортажу, мовленнєвих засобів, що переважають у процесі передання інформації про події на футбольному полі. Є доцільним кваліфікація репортерів як дискурсивних особистостей, на кшталт – коментатор-«репортера», коментатор-«іронік», коментатор-«знавець», коментатор-«вболівальник» тощо.

3. У досліджуваному контенті футбольного телерепортажу, що характеризується безумовною емоційністю та експресивністю, своєрідною розкутістю та певною закодованістю змістів та асоціацій, превалюванням спеціалізованої лексики та різнорівневими формальними засобами, які виконують низку комунікативно-прагматичних та інтенційних завдань, які ж номінації виявляють суттєвий функційний потенціал в контексті процесів метафоризації та метонімізації? Проілюструйте прикладами.

Зазначимо, що перелічені вище зауваження не мають принципового характеру і аж ніяк не ставлять під сумнів валідність отриманих у перебігу дослідження результатів. Вони дійсно залишаються здебільшого дискусійними, не применшують позитивної оцінки даної роботи, не знижують наукового і практичного значення дослідження, а тільки вказують на потенційні шляхи подальшого вдосконалення наукових пошуків автора.

Висновок. Викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження Павла Борисовича Струганця «Футбольний телерепортаж: типологія лексичних номінацій і текстових структур» є завершеною науковою працею, у якій її автором отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має значення для поглиблення знання про специфіку усного спортивного медійного дискурсу; сприяння вирішенню теоретичних питань лінгвістики тексту, лінгвостилістики та прагмалінгвістики.

Дисертаційна робота відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. №40 та Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. №44, що дає підстави для присудження Струганцю Павлу Борисовичу наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент:

доктор філологічних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри романо-германської філології
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Ольга КОСОВИЧ

